

यतो धर्मस्ततो जयः

## गुठी संस्थान

### अधिकृत तृतीय श्रेणी, प्रशासन र लेखा समूह खुला र आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम

यस पाठ्यक्रम योजनालाई दुई चरणमा विभाजन गरिएको छ :

प्रथम चरण :- लिखित परीक्षा (Written Examination)

पूर्णाङ्क :- २००

द्वितीय चरण :- अन्तर्वार्ता (Interview)

पूर्णाङ्क :- ३०

#### १. प्रथम चरण : लिखित परीक्षा (Written Examination)

पूर्णाङ्क :- २००

| पत्र  | विषय                                              | पूर्णाङ्क | उत्तीर्णाङ्क | परीक्षा प्रणाली | प्रश्नसंख्या × अङ्क                                                               | समय     |
|-------|---------------------------------------------------|-----------|--------------|-----------------|-----------------------------------------------------------------------------------|---------|
| प्रथम | प्रशासन र व्यवस्थापन (प्रशासन र लेखा समूहका लागि) | १००       | ४०           | विषयगत          | ८ प्रश्न × ५ अङ्क = ४०<br>(छोटो उत्तर)<br>६ प्रश्न × १० अङ्क = ६०<br>(लामो उत्तर) | ३ घण्टा |
|       | सेवा सम्बन्धी (समूह अनुसार फरक)                   | १००       | ४०           | विषयगत          | ८ प्रश्न × ५ अङ्क = ४०<br>(छोटो उत्तर)<br>६ प्रश्न × १० अङ्क = ६०<br>(लामो उत्तर) | ३ घण्टा |

#### २. द्वितीय चरण : सीप परीक्षण र अन्तर्वार्ता (Skill Test & Interview)

पूर्णाङ्क :- ३०

| विषय                     | पूर्णाङ्क | परीक्षा प्रणाली |  |
|--------------------------|-----------|-----------------|--|
| अन्तर्वार्ता (Interview) | ३०        | मौखिक           |  |

#### द्रष्टव्य :

- यो पाठ्यक्रम योजनालाई प्रथम चरणमा लिखित परीक्षा तथा द्वितीय चरणमा कम्प्यूटर सीप परीक्षण र अन्तर्वार्ता परीक्षा गरी दुई चरणमा विभाजन गरिएको छ ।
- प्रथम र द्वितीय पत्रको लिखित परीक्षा छुट्टाछुट्टै हुनेछ ।
- विषयगत प्रश्नका हकमा प्रत्येक खण्डका लागि छुट्टाछुट्टै उत्तरपुस्तिकाहरू हुनेछन् । परीक्षार्थीले प्रत्येक खण्डका प्रश्नहरूको उत्तर सोही खण्डको उत्तरपुस्तिकामा लेख्नुपर्नेछ ।
- यस पाठ्यक्रम योजना अन्तर्गतका पत्र/विषयका विषयवस्तुमा जेसुकै लेखिएको भए तापनि पाठ्यक्रममा परेका कानून, ऐन, नियम, विनियम तथा नीतिहरू परीक्षाको मिति भन्दा ३ महिना अगाडि (संशोधन भएका वा संशोधन भई हटाईएका वा थप गरी संशोधन भई) कायम रहेकालाई यस पाठ्यक्रममा परेको सम्झनु पर्दछ ।
- प्रथम चरणको लिखित परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारहरूलाई मात्र द्वितीय चरणको अन्तर्वार्तामा सम्मिलित गराइनेछ ।
- प्रथम चरणको लिखित परीक्षाबाट छनौट भएका उम्मेदवारको प्राप्ताङ्क तथा द्वितीय चरणको अन्तर्वार्तामा प्राप्त गरेको अङ्क जोडी योग्यताक्रम अनुसार सिफारिस गरिनेछ ।
- पाठ्यक्रम लागु मिति : २०८२।३।२५

**गुठी संस्थान**  
**अधिकृत तृतीय श्रेणी, प्रशासन र लेखा समूह आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम**

**प्रथम पत्र :- प्रशासन र व्यवस्थापन**  
**(प्रशासन र लेखा समूहका लागि)**

१. नेपालको संबैधानिकविकास र नेपालको वर्तमान संविधान
२. सरकारको अर्थ, शक्ति पृथक्करण र शक्ति सन्तुलनको अवधारणा
३. सरकारको कार्यक्षेत्र । गुठी संस्थानको कार्य क्षेत्र, चुनौती र समाधान ।
४. सार्वजनिक प्रशासनको उद्देश्य, कार्यक्षेत्र र चुनौती
५. सार्वजनिक प्रशासन संचालन विधिहरू (समन्वय, अधिकार प्रत्यायोजन, अधिकार निक्षेपण (Devolution), सुपरिवेक्षण, अनुगमन तथा मूल्यांकन, अभिलेख व्यवस्थापन, वार्ता गर्ने तरिका तथा सीपबारे सैद्धान्तिक ज्ञान
६. संगठन र यसका सिद्धान्त, स्वरूप तथा प्रमुखपक्षहरू
७. कर्मचारी प्रशासनको परिभाषा, उद्देश्य, कार्य र चुनौती
८. व्यवस्थापनका सिद्धान्तहरू र यसका विभिन्न पक्षहरू (नेतृत्व, उत्प्रेरणा, निर्णय प्रकृया र नियन्त्रण)
९. सार्वजनिक संस्थाहरूको व्यवस्थापन, सुधार तथा चुनौती
१०. व्यवस्थापन सूचना प्रणाली
११. सुशासनका आयामहरू
१२. द्वन्द्व व्यवस्थापन (Conflict Management)
१३. संकट व्यवस्थापन (Crisis Management)
१४. विकास प्रशासनको परिभाषा, चुनौती तथा संभावनाहरू
१५. आर्थिक उदारिकरण र निजीकरण
१६. विकेन्द्रीकरणको सैद्धान्तिक अवधारणा र नेपालमा यसको प्रयोग
१७. विकासमा महिला सहभागिता र लैङ्गिक अवधारणा
१८. नेपालमा सामाजिक समावेशीकरण
१९. तथ्यांक एवम् सूचनाको संकलन, प्रशोधन, विश्लेषण तथा प्रस्तुतीकरणको सामान्य जानकारी
२०. सार्वजनिक सेवामा नैतिक मूल्य र मान्यताको आवश्यकता, महत्व र प्रयोग
२१. सार्वजनिक सेवा प्रवाह र सार्वजनिक सेवा वडापत्र

**द्वितीय पत्र : सेवा सम्बन्धी**  
**(प्रशासन समूह)**

**खण्ड (क) :- (६०अङ्क)**

**विषयगत प्रश्न (४ प्रश्न × ५ अङ्क = २० अङ्क, ४ प्रश्न × १० अङ्क = ४० अङ्क )**

१. गुठी, गुठी संस्थान र संस्कृति
  - १.१ गुठीको परिचय र प्रकार तथा नेपालको गुठी व्यवस्थाको विकासक्रम  
कगुठी संस्थानको स्थापनाको उद्देश्य, कार्यहरू, संगठनात्मक व्यवस्था, वर्तमान अवस्था, अवसर, चुनौती र सम्भावनाहरू
  - १.२ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, विकास तथा व्यवस्थापन
  - १.३ मठमन्दिर, देवालय, शिवालय, स्तुप, चैत्य, विहार आदिको महत्व र त्यसको संरक्षण
  - १.४ प्राचीन मूर्ति, गर-गहना र धार्मिक, साँस्कृतिक सम्पत्ती संरक्षण तथा व्यवस्थापन
  - १.५ धार्मिक पर्व, पूजा, जात्रा संरक्षण एवं सम्बर्द्धन र गुठी रकमी व्यवस्थापन
  - १.६ नेपाली समाजको बनोट, नेपालमा धार्मिक सहिष्णुता र धर्म निरपेक्षता तथा नेपालमा प्रचलित धर्म, रहनसहन, संस्कृति, जातजाति, भाषा, साहित्य र कला

**गुठी संस्थान**  
**अधिकृत तृतीय श्रेणी, प्रशासन र लेखा समूह आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम**

- १.७ नेपालका विविध जात/जाति/वर्ग/समुदायहरूको सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक र धार्मिक अवस्था र रहनसहन
- १.८ नेपालमा रहेका सरकारी र सामुदायिक गुठीहरूको वर्तमान अवस्था तथा नेपाली सभ्यता, मौलिक परम्परा र संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्धनमा गुठी संस्थानले गरेका र गर्नुपर्ने कार्यहरू
- १.९ नेपालमा गुठी जग्गा प्रशासन, संरक्षण र परिचालन, गुठी जग्गा, गुठी संचालनका लागि आय श्रोत र व्ययका क्षेत्र
- १.१० गुठीको सम्पत्ति संरक्षण, गुठी व्यवस्थापन र परिचालनका चुनौती, समस्या र समस्या समाधानका उपायहरू
- १.११ गुठियार, मोही र मोहियानी हक सम्बन्धी जानकारी
- १.१२ जनसहभागिता परिचालन र गुठी व्यवस्थापन
- १.१३ छिमेकी राष्ट्रहरूका गुठी व्यवस्थापन सम्बन्धी जानकारी
- १.१४ गुठी संस्थान कोष संचालन व्यवस्थापन
२. **गुठी व्यवस्थापन सम्बन्धित ऐन, नियमहरू**
  - २.१ गुठी संस्थान ऐन, २०३३
  - २.२ गुठी संस्थान (कार्य व्यवस्था) विनियम, २०४९
  - २.३ गुठी संस्थान कर्मचारी सेवा, शर्त तथा सुविधा सम्बन्धी विनियम, २०८१
  - २.४ गुठी संस्थान आर्थिक प्रशासन विनियमावली, २०६१
  - २.५ भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ र भूमि सम्बन्धी नियमहरू, २०२१
  - २.६ मालपोत ऐन, २०३४ मालपोत नियमावली २०३६
  - २.७ जग्गा नाप जाँच ऐन, २०१९ र नियमावली
  - २.८ प्राचीन स्मारक संरक्षण ऐन, २०१३ र प्राचीन स्मारक संरक्षण नियमावली, २०४६
  - २.९ अभिलेख संरक्षण ऐन, २०४६ र अभिलेख संरक्षण नियमावली, २०६३
  - २.१० स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४
- खण्ड (ख) :- (४०अङ्क)**  
**विषयगत प्रश्न (४ प्रश्न × ५ अङ्क = २० अङ्क, २ प्रश्न × १० अङ्क = २० अङ्क )**
३. **जनशक्ति र कार्यालय व्यवस्थापन**
  - ३.१ जनशक्ति व्यवस्थापनको अवधारणा तथा नेपालको सार्वजनिक संस्थानमा जनशक्ति व्यवस्थापन
  - ३.२ जनशक्ति व्यवस्थापनका विविध पक्षहरू : भर्ना, छनौट, मूल्यांकन, वृत्ति विकास र समकालिन चुनौतीहरू
  - ३.३ आचरण, अनुशासन, पुरस्कार र दण्ड सजाय सम्बन्धी व्यवस्था
  - ३.४ कार्यालय कार्यविधिहरू, अभिलेख व्यवस्थापन र जिन्सी व्यवस्थापन
  - ३.५ क्षतिपूर्ति व्यवस्थापन, ट्रेड यूनियन, सामूहिक सौदावाजी र गुनासो व्यवस्थापन
  - ३.६ परिपत्र, तोक, टिप्पणी र आदेश
  - ३.७ मस्यौदा, प्रस्ताव लेखन सीप, प्रतिवेदन तयारी र प्रस्तुतीकरण
  - ३.८ तथ्यांक एवम् सूचनाको संकलन, प्रशोधन, विश्लेषण तथा प्रस्तुतीकरणको सामान्य जानकारी
४. **आर्थिक प्रशासन**
  - ४.१ आर्थिक प्रशासनको अर्थ, क्षेत्र, प्रमुख कार्यहरू र महत्त्व
  - ४.२ राजस्वका स्रोतहरू र तिनीहरूको वर्गीकरण, राजस्व परिचालन र राजस्व चुहावट

**गुठी संस्थान**  
**अधिकृत तृतीय श्रेणी, प्रशासन र लेखा समूह आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम**

- ४.३ बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन, मूल्याङ्कन प्रक्रिया र बजेट चक्र
- ४.४ योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन एवं मूल्यांकन प्रक्रिया
- ४.५ नेपालमा सार्वजनिक संस्थाको वित्तिय प्रणाली, अवस्था, समस्या र चुनौतीहरु
- ४.६ लेखा र लेखापरीक्षणको अर्थ, उद्देश्य, महत्व र प्रकारहरु
- ४.७ गोपनीयता एवं आचार संहिता
- ४.८ सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ तथा नियमावली २०६४
- ४.९ भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९

**द्वितीयपत्र : सेवा सम्बन्धी**  
**(लेखा समूह)**  
**खण्ड (क) :- (६०अङ्क)**

**विषयगत प्रश्न (४ प्रश्न × ५ अङ्क = २० अङ्क, ४ प्रश्न × १० अङ्क = ४० अङ्क )**

१. **लेखा सम्बन्धी आधारभूत ज्ञान**
  - १.१ लेखापालनको अवधारणा, आधारभूत तत्व, उद्देश्य र महत्व
  - १.२ लेखा प्रणालीको परिचय र प्रकार
  - १.३ दोहोरो लेखा प्रणालीको सिद्धान्तहरु र सो सम्बन्धी खाताहरु
  - १.४ लेखाङ्कन प्रणालीका आधारहरु : नगद (Cash), प्रोदभावी (Accrual), सुधारिएको नगद (Modified Cash) र सुधारिएको प्रोदभावी (Modified Accrual)
  - १.५ व्यवसायिक लेखा प्रणाली र यसको महत्व
  - १.६ वित्तिय तथा व्यवस्थापकिय लेखाको महत्व र उपादेयता
  - १.७ खाता सूचि (Chart of Accounts) को अवधारणा
  - १.८ गोश्वरा भौचर, नगदी पुस्तिका, बैंक नगदी किताव र बजेट हिसाव सम्बन्धी जानकारी
  - १.९ लेखामा आयको पहिचान तथा मापन (Income Recognition and Measurement)
  - १.१० सन्तुलन परीक्षण र बैंक हिसाव मिलान विवरण सम्बन्धी जानकारी
  - १.११ लेखा अभिलेखमा देखिने त्रुटीहरु तथा सुधार गर्ने तरिका
  - १.१२ नेपाल सरकारको लेखा प्रणाली बमोजिमका वित्तीय विवरणहरु
  - १.१३ लेखांकन अभिलेख प्रवाह (Accounting Flow Chart)
  - १.१४ कारोवार विश्लेषण, प्रारम्भिक लेखांकन र खातामा प्रविष्टि
  - १.१५ आधारभूत वित्तीय विवरणहरुको तयारी (Preparation of Financial Statements)
  - १.१६ आर्थिक विवरणहरु : आय तथा व्यय विवरण (Income & Expenditure Statement), वासलात (Balance Sheet), नगद प्रवाह विवरण (Cash Flow Statement), फण्ड प्रवाह विवरण (Fund Flow Statement)
  - १.१७ वित्तिय विश्लेषणका तरिकाहरु (Financial Ratio Analysis, Common size statement and Horizontal Analysis)
  - १.१८ नेपाल लेखा मान (Nepal Accounting Standard)
२. **लेखा परीक्षण तथा नियन्त्रण**
  - २.१ लेखापरीक्षणको परिचय, उद्देश्य, आधारभूत सिद्धान्त र महत्व
  - २.२ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली र यसका तरिकाहरु
  - २.३ आन्तरिक लेखा परीक्षण र अन्तिम लेखा परीक्षण
  - २.४ कार्यमूलक लेखा परीक्षण
  - २.५ व्यवस्थापन लेखा परीक्षण
  - २.६ बेरुजु र बेरुजु फछ्यौट सम्बन्धी व्यवस्था
  - २.७ लेखापरीक्षण टिपोट
  - २.८ आर्थिक अनुशासन र वित्तीय व्यवस्थापन
  - २.९ सार्वजनिक सेवामा नैतिक मूल्य र मान्यताको आवश्यकता, महत्व र प्रयोग

**गुठी संस्थान**  
**अधिकृत तृतीय श्रेणी, प्रशासन र लेखा समूह आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम**

२.१० लेखा परीक्षण ऐन, २०४८

**३. आर्थिक प्रशासन**

- ३.१ आर्थिक प्रशासनको अर्थ, क्षेत्र, प्रमुख कार्यहरु र महत्व
- ३.२ राजस्वका स्रोतहरु र तिनको वर्गिकरण, राजस्व परिचालन र राजस्व चुहावट
- ३.३ बजेटको अर्थ, सिद्धान्त, प्रकार र महत्व
- ३.४ बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन र नियन्त्रण
- ३.५ एकल खाता कोष (Treasury Single Account) : परिचय, उद्देश्य, विशेषता तथा महत्व
- ३.६ कर : अर्थ, उद्देश्य, प्रकार तथा महत्व
- ३.७ नेपालमा सार्वजनिक संस्थाको वित्तिय प्रणाली, अवस्था, समस्या र चुनौतीहरु
- ३.८ सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र सार्वजनिक खरिद नियमावली, २०६४
- ३.९ आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन, २०७६
- ३.१० आयकर ऐन, २०५८ तथा आयकर नियमावली, २०५९
- ३.११ मूल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ र मूल्य अभिवृद्धि कर नियमावली, २०५३
- ३.१२ भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९
- ३.१३ सूचनाको हक सम्बन्धी ऐन, २०६४ र सूचनाको हक सम्बन्धी नियमावली, २०६५
- ३.१४ अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोग ऐन, २०४८
- ३.१५ सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) ऐन, २०६४ र सुशासन (व्यवस्थापन तथा सञ्चालन) नियमावली, २०६५

**खण्ड (ख) :- (४०अङ्क)**

**विषयगत प्रश्न (४ प्रश्न × ५ अङ्क = २० अङ्क, २ प्रश्न × १० अङ्क = २० अङ्क )**

**४. गुठी, गुठी संस्थान र संस्कृति**

- ४.१ गुठीको परिचय र प्रकार तथा नेपालको गुठी व्यवस्थाको विकासक्रम
  - ४.२ गुठी संस्थानको स्थापनाको उद्देश्य, कार्यहरु, संगठनात्मक व्यवस्था, वर्तमान अवस्था, अवसर, चुनौती र सम्भावनाहरु
  - ४.३ धार्मिक एवम् सांस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, विकास तथा व्यवस्थापन
  - ४.४ मठमन्दिर, देवालय, शिवालय, स्तुप, चैत्य, विहार आदिको महत्व र त्यसको संरक्षण
  - ४.५ प्राचीन मूर्ति, गर-गहना र धार्मिक, सांस्कृतिक सम्पत्ती संरक्षण तथा व्यवस्थापन
  - ४.६ धार्मिक पर्व, पूजा, जात्रा संरक्षण एवं सम्बर्द्धन र गुठी रकमी व्यवस्थापन
  - ४.७ नेपाली समाजको बनोट, नेपालमा धार्मिक सहिष्णुता र धर्म निरपेक्षता तथा नेपालमा प्रचलित धर्म, रहनसहन, संस्कृति, जातजाति, भाषा, साहित्य र कला
  - ४.८ नेपालका विविध जात/जाति/वर्ग/समुदायहरुको सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक र धार्मिक अवस्था र रहनसहन
  - ४.९ नेपालमा रहेका सरकारी र सामुदायिक गुठीहरुको वर्तमान अवस्था तथा नेपाली सभ्यता, मौलिक परम्परा र संस्कृतिको संरक्षण र प्रवर्धनमा गुठी संस्थानले गरेका र गर्नुपर्ने कार्यहरु
  - ४.१० नेपालमा गुठी जग्गा प्रशासन, संरक्षण र परिचालन, गुठी जग्गा, गुठी संचालनका लागि आय श्रोत र व्ययका क्षेत्र
  - ४.११ गुठीको सम्पत्ति संरक्षण, गुठी व्यवस्थापन र परिचालनका चुनौती, समस्या र समस्या समाधानका उपायहरु
  - ४.१२ गुठियार, मोही र मोहियानी हक सम्बन्धी जानकारी
  - ४.१३ जनसहभागिता परिचालन र गुठी व्यवस्थापन
  - ४.१४ छिमेकी राष्ट्रहरुका गुठी व्यवस्थापन सम्बन्धी जानकारी
  - ४.१५ गुठी संस्थान कोष संचालन व्यवस्थापन
- ५. गुठी व्यवस्थापन सम्बन्धित ऐन, नियमहरु**

**गुठी संस्थान**  
**अधिकृत तृतीय श्रेणी, प्रशासन र लेखा समूह आन्तरिक प्रतियोगितात्मक परीक्षाको पाठ्यक्रम**

- ५.१ गुठी संस्थान ऐन, २०३३
- ५.२ गुठी संस्थान (कार्य व्यवस्था) विनियम, २०४९
- ५.३ गुठी संस्थान कर्मचारी सेवा, शर्त तथा सुविधा सम्बन्धी विनियम, २०८१
- ५.४ गुठी संस्थान आर्थिक प्रशासन विनियमावली, २०६१
- ५.५ भूमि सम्बन्धी ऐन, २०२१ र भूमि सम्बन्धी नियमहरु, २०२१
- ५.६ मालपोत ऐन, २०३४ मालपोत नियमावली २०३६
- ५.७ जग्गा नाप जाँच ऐन, २०१९ र जग्गा नाप जाँच नियमावली, २०५८